

Vendar pa moramo priznati, da je skladnja pri našem pisatelju vobče boljša kakor pri drugih novejših pisateljih.

Slabo bi poznal srbski književni jezik, kdor bi ga sodil po tem, kar piše o njem Jovan Skerlić, najboljši slovstveni zgodovinar. »Danas se«, piše v omenjeni zgodovini, »u glavnom srpski pisci književno vaspitaju u francuskoj književnosti, francuski uticaj je naročito jak u lirici i u književnoj kritici, nešto u romanu. Srpski književni stil se uspešno preobražava prema velikom francuskom uzoru.« Ta vpliv opravičuje na prav neznanstven način. »To uticanje olakšano je velikom duhovnom sličnošću koja postoji... izmedju duha francuskog i srpskog jezika« (str. 450). Vobče pa, meni, je književni jezik prost tujih vplivov. »U Srbiji, u Beogradu, u čisto nacionalnoj sredini, daleko od tujih uticaja (podčrtal jaz), ... stvara se nov književni jezik, sloboden, živ, krepak, gibak, živopisan, uvek u pokretu i u stvaranju« (str. 456).

Jezikoslovec bi si želel, da bi bilo to res. Vsak narod se mora upirati tujim vplivom, kadar ga začno ogrožati. Koliko store dandanes n. pr. Nemci! (Prim. Hirt, *Geschichte der deutschen Sprache*, München 1919, str. 234 sl.) Ko je italijanščina ob nastopu renesanse ogrožala francoščino, so ji napovedali odločen boj (prim. Brunot, *Gram. historique de la langue française*, 1899, 4. izd., str. 25). Enako so se uprli Španci in Italijani v osemnajstem veku prodiranju francoščine. Narod, ki v obilici sprejema tuje izraze, si jezik uničuje. Naj nam bo v zgled žalostna zgodovina angleškega jezika. Ko so Anglosase premagali l. 1066. pri Hastingsu francoski Normani, se je med njimi silno širil francoski vpliv. Vse je opuščalo domače izraze in rabilo francoske. Kronika Roberta Gloucesterskega toži v trinajstem veku: Ich glaube, es gibt in der ganzen Welt kein Land, das sich nicht an seine eigene Sprache hält, außer England allein (Lindell, *Grundzüge der Geschichte der englischen Sprache*, 2. izdaja, Berlin 1920, str. 62). In posledica? Poglejmo, kako se je anglosaščina ob tem zanemarila. Isti jezikoslovec pravi: Die großen englischen Wörterbücher enthalten ungefähr $\frac{2}{7}$ Wörter einheimisch-germanischen Ursprungs und beinahe $\frac{5}{7}$ fremde Elemente, meist französische oder klassische Herkunft (str. 71).

To se lahko tudi nam zgodi. Kulturna sila nič manj ne vpliva kot političen poraz. Romanski jeziki resno ogrožajo nemščino in tudi že slovan-ske jezike.

Dr. Ant. Breznik.

SLOVSTVO.

F. S. Finžgar: **Iz modernega sveta.** Zbrani spisi III. zvezek. V Ljubljani 1922. Založila Jugoslovanska knjigarna. Tiskala Zadržna tiskarna. Malone dve desetletji ležita med ponatisom in postankom tega romana, ki je kot neusiljiva, trezna novost pognal iz avtobiografskih korenin. Dasi je Finžgar za tem delom ustvaril mnogo prvotnejših konceptov in jih napolnil z globljo človečnostjo, se v bistvu vendar od tedaj do danes ni izpremenil; rekel bi le, da je postal bolj

sam sebi zvest. Zato ta roman na poseben način vidno označuje Finžgarja in pa dobo, katere otroci smo mi sami. Sinteza tistih dni je vprav v nas trpko dozorela in ta Finžgarjev tekst je predragocen dokaz za njene sestavine. — Ta doba ne gre točno v Mahniča, ne več v korenine, v dejstva vodi, s Krekom se začena z njim završuje. Njena porazna sila je primitivno praktično delo, zato zavrti okoli sebe vse, zbudi legijon delavcev in vojščakov, premakne najmanjšega človeka, ki postane merilo in avtoriteta. Tako se rodi primitivnost v najvišjem, navsezadnje primitivni univerzalizem. Taka doba vrže subjektiviste ob stran kot neplodne trabante, ker hoče graditi samo v svojo smer in nima časa ne volje, da bi gledala v posameznika. Kadar postoji in se ozre, je slavnostna in patetična. Zato na vrhuncih duhov ni bilo nikoli toliko notranjih nasprotij in tedaj smo zaznali — dve literaturi. Morda je to nasprotje pospeševalo hitrejšo pot naše moderne in jo ostro postavilo nasproti tako zvani pozitivni ideji, ki tvori razvodje tedanjih teženj. Ta pozitivna ideja, temelječa brezpogojno na krščanskem svetovnem načelu, teoretično močno podprta v poljudno znanstvenih poizkusih, je med masami trgala vseobčo zaostalost in brezbriznost in bolj z revolucijo kot z evolucijo gradila gospodarsko in duševno blagostanje. Ta pozitivna ideja je dala tudi Finžgarja-pisatelja, ki stoji v prvih početkih do kolen v svoji zemlji, ves zaverovan v romantično pripovednost prvih domačih realistov. Finžgarju se je posrečilo, da je v skupni armadi pozitivne ideje z lepoto završil realni in idealni primitivizem, ki ga danes imenujemo izobrazbo slovenskega človeka, zrastel celo preko nje kot epik in dramatik, dočim je najizrazitejši poet te ideje A. Medved kot lirik-filozof umrl, preden se je v svoji pozni dozorelosti izčistil.

»Iz modernega sveta« je še prav posebno tako delo. Zvest toku, ki ga je zatel, je Finžgar teorije krščanskih sociologov o solidarizmu živo prenesel v življenje in se kot borec trdno postavil nasproti razklanosti, ki jo je zakrivila po materializmu rojena družabna krivičnost. Zato to delo mestoma ni toliko poslansko kot naravnost bojno. Verniško idealno vidimo dvojje svetov, kapital: na vrhuncu in ob viru računajoč, brezsrčen, v svojih eksponentih propal, ponižujoč in ponižan; proletarijat: krotko množico trpinov, pod težo življenja umirajočo, ki pa sama ne ve zato; le posamezniki se zbude in ti se bore navzgor in navzdol, z nasprotniki in prijatelji. Vidimo tedaj, da se pisatelj bori za harmonijo sveta, družbe, skuša ohraniti, bolje ustvariti hoče človeka v lepi zunanosti in ubrani duši, pogoj zato pa je: dobro srce in zdrava pamet. Ta pamet je mladi tovarniški zdravnik Vinko Sluga, idealist v vseh barvah; pisatelj ga niti ne pusti, da bi se v svojem idealizmu zaletel ali se spotaknil, ker s tem bi bila njegova koncepcija: kompozitorsko ravno-vesje, premaknjena. Vsa zgradba tega romana je v kontrastih, v najostrejši borbi teme in svetlobe. Tudi središče ima to ravnovesje: Vinku stoji nasproti Seme, prav tako v vsakem lasu negativen,

kot oni pozitiven. In če je Sluga povsod nekaj deus ex machina, je Seme njegov diabolus. Okoli teh dveh središč so razpostavljeni grešniki in poveljanci po vseh stopnjah: Klešman, Korta, baron Pinkeles, kontrolor, ravnatelj, Luci; »naša moč« Peter Rožman, Miklav Hostnik, Maretko in stara Marjeta, da ne pozabimo nasprotja v obeh sestrakh Pavli in Almi. Le ob strani pomežikuje tej tehtajoči se gradbi največja oseba v romanu, adjunkt Prosenc, ki je radi sebe samega tu in je ostal čista realistična umetnina. Vsi ti kontrasti, podprti z živim patosom, iščejo in oblikujejo svojega človeka, pozitivnega, dobrega, umirjenega. Ta idejni realizem beži pred vsakim naturalizmom in simbolizmom. S preprostostjo starih epikov uvaja pisatelj cele, gotove ljudi, jih povrsti spaja, dokler jih v ostri dramatični napetosti ne zaplete v borbo — tu pa celo sam pozabi na idejnost in teoretiziranje. Prizori ob stavki so močni, da se tresejo tovarniški stolpi. Le v ozadju stoji velik simbol: nad idealno pokrajino se dviga Kalvarija pred poveljancem. Iz zime, zaprte in težke, se odstira ves kraj v tople pomlad, v vstajenje, v zmago po borbi in tu v majskih nočeh sanjajo zmagovalci. Ta simbol tvori skoro nujno slovesno oporo, ker je nad vsem delom razlit močen zanos. Ta slovesna čuvstvenost je vendar zakrivila idilično ljubezensko razmerje med Petrom in Maretko, dočim gre Kortina drama globlje; a ker je le bolj naznačena, ne gre dovolj globoko, in zato občutimo sklepni prizor kot hudo povestno sredstvo. Finžgar je tedaj v tem romanu še prav posebej idealni realist, ki izbira ljudi izmed množice in jih stavi v službo svoji ideji. Iz gotovega, že prej dograjenega temelja pelje te ljudi kvišku kakor zahteva to ideja. Zanj je cela oseba dognana, in če ji pogledaš na dno, se v tej globini zreali že konec, za katerega se pisatelj z njo bori. Takemu idejnemu ustvarjanju služijo samo dve vrste ljudi: z idilično gloriolo ožarjeni borilci-zmagovalci ali profani grešniki. Ni čuda, da podaja takoj na prvi strani miselno dispozicijo: »Kadar je videl iskro šiniti iz dimnika, je zbral misli, ki so se mu vžigale v glavi, in zdelo se mu je, da bodo njegove ideje, ki jih je prinesel seboj, ki jih je grel na svojem srečanju toliko časa, pravtako švigale na plan, kakor iskra prasketne iz dimnikovega žrela — samo da ne smejo ugasniti, ampak morajo krog sebe užigati in paliti ogenj napredka, ogenj velike ljubezni do človeštva.« Taka tendenčnost — in tendenčno je to delo zelo — je veliko socialno delo. Zato je njegova cena predvsem v miselni strani, njena lepa stran pa, kot smo že gori omenili, završuje popularne zahteve o lepoti, ki so v konkretnem in legalnem. Odtod teži Finžgarjeva nadaljnja pot tudi v izjemnost, a s srcem in umom se oklepa svojega začetka in ga ne izpusti. To dejstvo daje Finžgarju posebno stališče v našem leposlovju: pa ni zgolj izraz osebnosti, temveč tudi dobe, ki smo se je zgoraj doteknili, in prav nobeno idejno nasprotje tistim, katerih oblikovna smer gre drugo pot. Eden idealizira, barva življenje z enostavnimi spektralnimi barvami, ki se neprestano dopolnjujejo, za

drugega je zvok, ki prilijaja iz dna življenja, ne samo glas, ki išče, da se spoji v akord, temveč tudi skrivnost, ki jo je treba iskati po njeni sledi do tja, kjer se je sprožila. Eno oblikovanje gre kvišku k dopolnjenju, drugo navzdol k dognanju, obe pa iz dvojstvenega človeškega bistva k enojnosti — kajti ona kaže pot k idejni popolnosti, k Bogu, druga je bliže prvotnosti, Bogu. Krivičen je, kdor stavi obe prizadevanji drugo proti drugi, dasiravno ni obeh cena pri vsakem koraku ista. Ena zgradba vodi navzgor v idealistično človeštvo. Ta umetnina ostane lepa dogma, mika, priteguje, ko pa ji približaš sebe in sočloveka, ostane še filozofija na sebi, vsi dogodki ne gredo vanjo; druga išče po bistvu človeške razdejanosti in v zadnjih majhnih vzrokih uspehe in neuspehe božjega poslanstva v človeku; eno je epos, drugo je tragos življenja, snovnost je tu popolnoma stranskega pomena. Često je prvi pisatelj potrebnější kot drugi — in Finžgar je Slovencem posebno potreben in njegovo delo bo blagoslovljeno med nami.

France Koblar.

Dr. Ivan Grafenauer: **Kratka zgodovina slovenskega slovstva.** — Druga, popravljena izdaja. (Odobrena po poverjeniku za uk in bogočastje.) V Ljubljani. 1920. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 329.

V tem času naša pač najvažnejša knjiga! Saj se v slovstvu (predvsem v lepem slovstvu) »posebno jasno zreali značaj naroda, njegova duševna kultura in njegova notranja in zunanja zgodovina«. (Str. 19.) Vkljub njeni važnosti pa se o tej Grafenauerjevi knjigi primeroma malo piše. O prvi izdaji (1919) sta prinesla D. in sv. in Čas ugodno oceno, Ljubljanski Zvon pa (1919, str. 442. nsl.) je bil zavzel odklonilno stališče; o drugi je pisal doslej izmed naših revij samo Čas (1921, str. 138—140, dr. Iv. Pregelj). Pa temu se ni čuditi: kritikov v tej stroki, od katerih bi se mogel dr. G. kaj naučiti, je doslej pač malo. Razen tega so vprav v slovstvu sodbe tako različne: saj vidimo vsi dan za dnevom, kako različno presojamo naše leposlovne proizvode. Prav kakor v Prešernovem času: »vsak drugače pesmi moje sodi.« Seveda ne samo pesmi! Pa ne glede samo na naše slovstvo, ampak tudi v tistih velikih, prvih vprašanjih, ki se tičejo vseh slovstev, n. pr. ali je tendenca dovoljena, gredo sodbe estetičarjev daleč narazen: eni so za l'art pour l'art, drugi menijo, da tendenca ne uniči umotvora. (Pri največjih pisateljih jo nahajamo, n. pr. pri Dickensu, Turgenjevu, pri Tolstoju itd.) In dalje: ali naj v knjigi, šoli namenjeni, poudarjamo bolj zgodovino, vpliv svetovnih struj? Ali estetično oceno posameznih del? Ali posameznega pisatelja razvoj in odvisnost od dobe in samovzgoje? Dr. G. se je odločil za to, da šoli poda najprej kar najkrajši pregled, koliko imamo Slovenci leposlovja oziroma leposlovnih pisateljev, ki sploh zaslužijo to ime, in ktere leposlovne struje smo doslej imeli. Pri presoji pisateljev je bil — se mi zdi — prestrog: milosti nista našla n. pr. Alešovec, Trstenjak, ki nista nikjer omenjena; med velikimi slovstvenimi strujami je romantika tista, ki bi — sicer tudi drugim slovstvenim zgo-